

Методичні підходи до оцінки ефективності митного контролю

Одним з елементів механізму митного контролю є блок оцінки, що призначений для аналізу результатів здійсненого контролю та оцінювання дотримання нормативних індикаторів системи фінансової безпеки. При недотриманні рівня зазначених показників фінансової безпеки приймається управлінське рішення, спрямоване на підвищення рівня ефективності механізму для подальшого зменшення або усунення виявлених відхилень. Функціонування блоку оцінки результатів митного контролю вимагає розробки методичного забезпечення такої оцінки та формування показників та критеріїв результативності та ефективності контрольної діяльності.

Питанню формування методик оцінки ефективності контролю присвячували свої праці вітчизняні та закордонні вчені. Водночас єдиної методики оцінки ефективності митного контролю до цього часу не існує. По-перше, митний контроль має власну специфіку оцінки, що вимагає формування відповідних показників та критеріїв. По-друге, триває дискусія з приводу придатності для цілей оцінки ефективності часткових або все ж таки інтегральних показників. По-третє, є плутанина з приводу оцінки результативності, дієвості та ефективності контролю як близьких за змістом оціночних характеристик. Відсутність єдиної методики оцінки ефективності митного контролю в системі фінансової безпеки, важливість розробки оціночних показників та критеріїв для таких цілей свідчить про актуальність та значущість теми дослідження в цьому напрямку.

Враховуючи специфіку митного контролю та його місце у системі фінансової безпеки, закордонний досвід пропонує такий перелік оціночних індикаторів [1]: 1) граничний час проходження митних операцій при здійсненні митної процедури експорту для товарів, які не ідентифіковані як ризиковані поставки, що потребують додаткової перевірки; 2) граничний час проходження митних операцій при здійсненні митної процедури експорту товарів для внутрішнього споживання, які не ідентифіковані як ризиковані поставки, що потребують додаткової перевірки, та які не підлягають додатковим видам державного контролю; 3) частка декларацій на товари, оформлених в електронному вигляді без надання документів та відомостей на паперових носіях, в загальній кількості оформлених декларацій на товари за умови, що товари (транспортні засоби) не ідентифіковано як ризикові поставки, що вимагають додаткової перевірки документів на паперових носіях (з 40 відсотків у 2012 році до 100 відсотків до 2014 року); 4) частка декларацій на товари, ввезені на територію країни, митні операції і митний контроль щодо яких здійснюється в митних органах, розташованих в прикордонних суб'єктах країни, в загальному обсязі декларацій на товари; 5) кількість документів, необхідних для митних цілей, при переміщенні товару через державний кордон при імпорті (експорті); 6) частка випадків недотримання обмежень, встановлених відповідно до законодавства країни, а також порушень валютного законодавства при розміщенні товарів у митні процедури; 7) результативність виконання державної функції щодо здійснення в межах своєї компетенції контролю за валютними операціями резидентів і нерезидентів, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон.

До вищезазначених критеріїв В. Є. Бірюкова додає індикатори, пов'язані з [2]: удосконаленням фіскальної функції митних органів (рівень виконання планів по надходженню митних платежів до бюджету; частка митних платежів, повернутих платникам у зв'язку із задоволенням скарг учасників зовнішньоекономічної діяльності на рішення або дію митного органу та його посадової особи, в загальному обсязі сплачених митних платежів (не більше 5% щорічно); удосконаленням правоохоронної функції митних органів (кількість порушень в області митної справи; частка справ про митні порушення у загальній кількості покарань); сприянням розвитку інтеграційних процесів та міжнародного співробітництва (кількість угод про співробітництво у митній справі з митними органами інших держав); удосконаленням системи державних послуг (частка учасників зовнішньоекономічної діяльності, які задовільно оцінюють якість надання державних послуг митними органами у загальній кількості опитаних). Узагальнення методичних підходів до оцінки ефективності митного контролю представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Методичні підходи до оцінки ефективності митного контролю

№ з/п	Назва методичного підходу	Методичні підходи до оцінювання ефективності	Недоліки підходу	Переваги підходу
1	Порівняльний	Ефективність як співвідношення результатів діяльності митних служб (послуги з митного оформлення і контролю, справляння податків і зборів) до витрат (фондів, які виділені митним органам для здійснення адміністративної діяльності).	Відсутність прямого зв'язку між сумами митних надходжень та витрат на утримання митних органів; нівелювання впливу зовнішнього середовища на суму митних платежів	Надає можливість порівняння ефекту, одержаного від діяльності митних органів, з витратами на їх утримання
2	Результатний	Ефективність як результативність діяльності митних органів, що визначається метою їх	Мета діяльності митних органів деталізується у низці завдань, які часто є різноспрямованими, що	Прямий взаємозв'язок з сумами митних надходжень до

		функціонування (характеризується такими показниками та критеріями: обсяг перерахованих до Державного бюджету митних платежів; сума додаткових надходжень від коригування митної вартості; кількість оформлених вантажних митних декларацій одним працівником; час здійснення митних процедур; сума недоотриманих митних платежів тощо).	не надає можливості односпрямовано оцінити ступінь її досягнення.	бюджету, що дозволяє опосередковано оцінити рівень фінансової безпеки
3	Бенчмаркінг	Ефективність як ступінь відповідності діяльності митних органів еталону.	Складність у виявленні еталонного об'єкту для порівняння	Значущість для аналізу ефективності діяльності митних органів на регіональному рівні
4	Клієнтоорієнтований підхід	Ефективність як ступінь задоволеності користувачів митних послуг діяльністю митних органів (пасажиропотік, час проведення митних процедур, навантаження на одного працівника митних органів).	Різностямованість інтересів суб'єктів, зацікавлених у успішному функціонуванні митних органів	Орієнтація на інтереси зацікавлених стейкхолдерів у функціонуванні митних органів осіб

Оцінка переваг та недоліків існуючих підходів до ефективності митного контролю надає можливість обрати науково-методичний підхід, який поєднує бенчмаркінг результатів та клієнтоорієнтований підходи. Бенчмаркінг виступає одним з аналітичних інструментів еталонного тестування, а також вирішення проблем неефективного функціонування окремих суб'єктів. Існує значна кількість класифікаційних ознак бенчмаркінгу, однак в контексті нашої предметної області основою запропонованого науково-методичного підходу буде виступати бенчмаркінг результатів, який полягає у порівнянні отриманих результатних аналітичних показників з подальшим вивченням процесів, завдяки яким досягнуто їхні оптимальні значення. Такий науково-методичний підхід доповнимо елементами клієнтоорієнтованого підходу, при якому ефективність розглядається як ступінь задоволеності користувачів митних послуг діяльністю митних органів. Спільне використання бенчмаркінгу результатів та клієнтоорієнтованого підходу дозволить визначити ефективність діяльності митних органів з позиції збільшення митних надходжень до бюджету, підсумковий рейтинг митниць та здійснити їх порівняння з еталонним об'єктом, визначивши ступінь задоволеності користувачів митних послуг діяльністю митних органів.

Література

1. О Стратегии развития таможенной службы Российской Федерации до 2020 года: распоряжение Правительства РФ от 28.12.2012 N 2575-р (ред. от 10.02.2018). URL: <https://customs.gov.ru/activity/programmy-razvitiya/strategy>
2. Бирюкова В.Е. Система целевых индикаторов развития таможенной службы РФ и разработка предложений по ее совершенствованию. URL: <https://novaum.ru/public/p1535>